

Új utak és lehetőségek szelektált akác klónok méhészeti hasznosításában

Csiha Imre – Bárány Gábor
Erdészeti Tudományos Intézet
Püspökladányi Kísérleti Állomás

Hazánkban több mint 400 ezer ha az akác állományok területe, ez az ország erdőterületének közel 23 %-a.

A szántóföldi növénytermesztés céljaira gazdaságosan nem hasznosítható területeken megvalósuló erdőtelepítéseink 37% át is akác célállományok alkotják.

Az évente kitermelt közel 7 millió m³ fából 1,5 millió m³ az akác, amelynek nagy részét a kiváló minőségű akácállományok adják (ÁESZ, 2002.). Az akác általában olyan termőhelyeken teszi lehetővé a gazdaságos és ésszerű területhasznosítást, ahol egyéb fafajokkal nem lehetne számottevőbb gazdasági eredményeket felmutatni, a mezőgazdasági hozamok pedig alacsonyak, illetve ingadozóak lennének. Elmondhatjuk tehát, hogy **akácerdeink hazánk hátrányos helyzetű területein tisztes megélhetést tesznek lehetővé a térség lakossága számára.**

Faanyagának gazdasági jelentősége mellett nemzetgazdasági szinten is meghatározó szerepe van mind mennyiségben, mind minőségben és értékben, a méhészeti ágazat eredményességében.

Magyarországon a méhészkedésnek, s ezzel szoros összefüggésben a méhlegelők kialakításának

és hasznosításának évszázadokra visszanyúló hagyományai vannak. Az első, a témakört átfogóan tárgyaló szakirodalmi munkák a 18. század végén jelentek meg. A 19. és 20. században a magyar méhészet, ha némelykori súlyos veszteségek árán is, de meg tudta őrizni sajátos arculatát és általánosságban a minőségi fejlődés jellemezte és jellemzi napjainkban is. Hazánk az egyik legjelentősebb mézexportőr Európában, a magyar méhészet termelési eredményei magas szintű szakmai munkával társulva nemzetközi szinten is elismertek.

A hazai éves méztermelésből átlagosan 45-50% az akácméz aránya. A mezőgazdasági növénytermesztés kemizálódásának egyre növekvő volumene

mellett jelentős mértékben felértékelődik a fehér akác (továbbiakban akác) szerepe. Ennek oka, hogy akácosaink nem igényelnek különösebb növényvédelmet, így módon az akácméz – mely minőségét tekintve a világ élvonalába tartozik – kiemelt jelentőségű bioterméknek is tekinthető.

A fentiekből egyértelműen kitűnik, hogy a magyar méhészet fejlesztési célkitűzései között az akác méhlegelők mennyiségi és minőségi fejlesztésének meghatározó szerepe van.

A közelmúlt gazdasági adatait elemezve láthatjuk, hogy tíz éves átlagban méztermelésünk:

- 11 és 22 ezer tonna között,
- méz kivitelünk 7500 és 16000 t között
- export árbevételünk pedig 11 és 52 millió USD között változott.

Az akácméz mennyiségi részesedése az évi akáctermésből - évszámától függően- 30-70% között mozog, de gazdasági jelentősége ennél jelentősebb, mert **piaci ára 30-40%-al haladja meg a más növényi kultúrákból előállított méztermékek értékét.**

Az Erdészeti Tudományos Intézetben, mint az egyetlen magyarországi főhivatású erdészeti kutatóintézetben több, mint 100 éve foglalkoznak akáckutatással. Ez az időintervallum nemzetközi viszonylatban is egyedülálló, ugyanakkor a fafaj kiemelkedő hazai szerepét és jelentőségét mutatja.

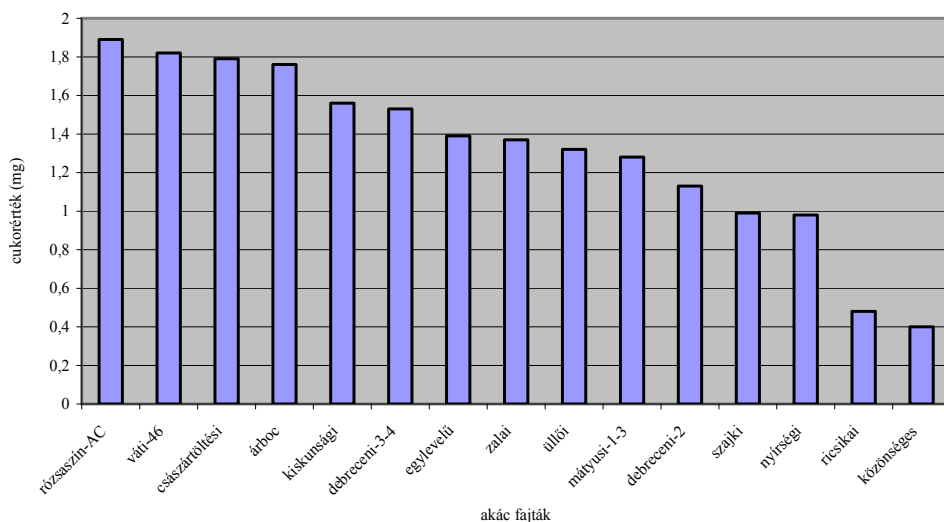
A méhészeti szempontból is fontos kutatás-fejlesztési eredmények a következőkben foglalhatók össze:

- A virágzás időtartama, valamint kezdetének és befejezésének időpontja fajtajellegre utal. Nagyobb területű akácosokban a virágzás időtartama két hétig is elnyúlhat a faállomány záródásától, életkorától, a talajviszonyoktól és a kitétségtől függően. Az északi és déli

fekvésű akácok között a virágzás – intervallum 5-6 napi eltérése is észlelhető.

- A tengerszint feletti magasság változása miatt az akácvirágzásban 8-10 napi késés is előfordulhat. A virágzás optimális hőmérséklete 16-20 Celsius fok. A magasabb hőmérséklet meggyorsítja, az alacsonyabb pedig lelassítja a virágzás menetét.
- A nektárhozam alakulásában fontos tényező a fajtaspecifikusság. Céltudatos szelektálással új, hosszan virágzó, nagy nektártartalmú fajták állíthatók elő.
- Az ERTI Gödöllői Arborétumában 1964-1988 között összesen 148 akácfajtából, illetve klónból létesítettek összehasonlító kísérleteket. A fenológiai megfigyelések és értékelések alapján elsődlegesen méhészeti célú hasznosításra a következő fajták alkalmasak: 'Rózsaszín – AC', 'Debreceni-2', 'Halvány rózsaszín', 'Debreceni 3-4', 'Mátyusi 1-3', 'Váti-46', 'Zalai', 'Kiskunásági', 'Császártöltési', 'Egylevelű' és a 'Ricsikai' akác.
- 1969-1970-ben különböző erdőgazdasági tájakon végeztek virágfűzér-számlálásokat az akácok virághozamának meghatározása céljából. Átlagfák virágmennyiségéből határozták meg a hektáronkénti virágszámot. Összefüggés-vizsgálatokat végeztek az akácok kor (x) és hektáronkénti virágszáma (y) között. Az összefüggést leíró egyenlet: $Y = 53,41 + 3,005x - 0,0975x^2$ ($r = 0,324$).

Erdősítésekben leggyakrabban ültetett akác fajták nektárvizsgálata

Korábbi vizsgálataink alapján elmondhatjuk, hogy optimális virágzási és gyűjtési körülmények mellett egy 10-21 év közötti akácerdő nektárhozama

hektáronként 800-840 kg, mézhozama pedig 400-420 kg között változhat. **Méhészeti jelentőségét az is növeli, hogy olyan korai időpontban virágzik, amikor nincs hozzá hasonló pollen és nektármennyiséget termelő növény hazánkban.**

Nemesítő tevékenységünk során napjainkra számos olyan akác klónt állítottunk elő, amelyek virágzási idejükben, nektár- és méztermelő képességükben meghaladják a kommersz akác hasonló tulajdonságait, de fatermőképesség tekintetében is versenyképesek ez utóbbival.

Az akácméz mennyiségének, értékének ismeretében elmondhatjuk, hogy jelentős gazdasági, környezeti és társadalmi előnyt jelenthetne, ha **a projekt eredményeként - a növényi biotechnológia legújabb eljárásait is alkalmazó, illetve felhasználó K+F munkánk révén - az akác virágzási idejét, nektártermelő képességét, végső soron az akácméz mennyiségének fokozását növelni lehetne.**

Egy ebben az évben induló konzorciumi munka keretében – amelyben az ERTI, a Napkori Erdőgazdák Zrt., a DE-AMTC Kutató Központja (Nyíregyháza) valamint a SZIE Genetika és Biotechnológiai Intézete vesz részt – olyan akácfajtákat kívánunk elterjeszteni, amelyek nagyban elősegítik a méhlegelő javítást.

Munkánk során – az eddigi eredményeinkre alapozva – olyan módszerek, illetve eljárások kidolgozását is célul tűztük ki, melyek lehetővé teszik a méhészetileg jelentős **akácklónok üzemi szintű vegetatív szaporítását** mikroszaporítással és gyökérdugványozással. Célunk továbbá ezen klónok genetikailag igazolt elkülönítése egymástól és a kommersz akácoktól, továbbá a vizsgálatba vont klónok (fajták) **méhészeti szempontból előnyös tulajdonságai öröklődésének, genetikai vizsgálati módszerekre alapozott igazolása.** Ezek a célkitűzések és vizsgálati eljárások **nemzetközi viszonylatban is egyedülállóak** az akác méhlegelő- javítás témakörében.